

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни/освітнього компоненту	Психологія сім'ї
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3,0 кредити / 90 годин
Вид підсумкового контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Викладач	ДЖЕДЖЕРА Ольга Володимирівна старший викладач
CV викладача (in) на сайті кафедри	https://psuhologia.rshu.edu.ua/kafedra/kafedra-ivkovo-i-ta-pedahohichnoi-psykholohii/sklad-kafedri/9-uncategorised/118-dzhedzhera-olha-volodymyrivna
E-mail викладача:	olha.dzhedzhera@rshu.edu.ua

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є забезпечення майбутніх спеціалістів теоретичними знаннями щодо психологічних закономірностей сімейних відносин, вироблення вмінь застосування здобутих знань у професійній діяльності, ознайомлення здобувачів вищої освіти з історією розвитку представлень про родину, сутністю сучасної родини і шлюбу, різними аспектами подружніх взаємин (конфлікти, розлучення, критичні етапи розвитку родини, особливості становлення особистості дитини в різних родинях), умовами формування і способами підтримки щасливих, успішних, вдалих відносин у родині.

Згідно вимог освітньо-наукової програми здобувачі вищої освіти у процесі вивчення вибіркової компоненти можуть набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері практичної психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення
- ЗК12. Здатністю ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

- СК1 Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології
- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в

контексті організації заходів раннього втручання).

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Освітньо-науковою програмою передбачено досягнення наступних *програмних результатів навчання (РН)*:

РН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

РН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

РН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

РН5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

РН9 Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).

РН11. Складати та реалізовувати програму надання психологічної допомоги з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)

РН15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні поняття психології сім'ї. Психологічні основи сімейних відносин

Тема 1. Психологія сім'ї як наука. Поняття сім'ї та шлюбу.

Сім'я як динамічна система. Сімейна психологія як галузь знань. Психологія сім'ї як навчальна дисципліна. Об'єкт та завдання психології сім'ї. Шлюбні настанови, переконання, рольова взаємодія, інтимне спілкування, дитячо-батьківські відносини, життєвий цикл сім'ї як предмети вивчення психології сім'ї. Особливості використання наукових психологічних методів у вивченні сім'ї. Характеристика основних теоретичних підходів до дослідження психологічних проблем сімейних відносин. Методи вивчення сім'ї: науково-дослідні, діагностичні, корекційно-діагностичні. Поняття сім'ї. Сім'я як осередок соціальної структури суспільства. Ознаки сім'ї як соціальної групи: шлюбні або родинні зв'язки між її членами; максимальний ступінь неофіційності родинних контактів; довічна приналежність до сімейної групи; підвищена емоційна значущість сімейних подій; спільність побуту; максимальні індивідуальні відмінності членів сім'ї; особливі психологічні, етичні та правові відносини. Поняття шлюбу. Дуальність подружніх відносин. Універсальність шлюбу та сім'ї. Унікальність шлюбу та сім'ї. Зовнішні та внутрішні чинники взаємостосунків в родині. Критерії життєвих стратегій шлюбних партнерів. Класифікація шлюбів за ознакою їх мотивації: чесний контракт, нечесний контракт, примушення, виконання соціальних настанов, залишення батьківської родини, кохання.

Тема 2. Історія виникнення та тенденції розвитку сучасної сім'ї.

Зародження шлюбних відносин. Невпорядкована форма статевих відносин у первісному суспільстві. Гетеризм. Проміскуїтет. Види шлюбно-сімейних відносин в первісному суспільстві. Неподільна сім'я. Сегментарна сім'я. Індивідуальні сім'я. Полігамія. Полігінія. Поліандрія. Моногамія. Виникнення патріархату. Особливості стародавніх шлюбно-сімейних відносин: Стародавній Вавилон; старослов'янські родини; старослов'янські родини; Стародавній Єгипет; давньоримські та давньогрецькі сім'ї; Стародавня Спарта. Особливості шлюбів у Середньовіччі. Заборона полігамних шлюбів. Роль церкви у сімейно-шлюбних стосунках в середньовічній Європі. Вплив епохи Відродження та Реформації на шлюбно-родинні взаємини. Особливості

історичного розвитку шлюбно-сімейних відносин українців. Шлюбно-вікові настанови українців. Мотиви вибору наречених. Типові родинні настанови українців. Сучасний стан розвитку шлюбно-сімейних родинних взаємин. Етап дошлюбного вибору. Характерні типові ознаки сучасних родин. Ознаки кризи сучасної моногамної сім'ї. Егалітарна сім'я. тенденції розвитку сім'ї та шлюбу.

Тема 3. Функціонально-рольова структура сім'ї.

Поняття структури сім'ї. Умови успішності та життєздатності родини за її функціями. Параметри структури сім'ї: розподіл ролей, ієрархія, згуртованість, гнучкість, межі. Підсистеми типової родини. Зовнішні та внутрішні родинні межі. Поняття сімейної ролі. Формальні сімейні ролі: подружні (чоловік, дружина); батьківсько-дитячі (мама, тато, син, донька); сиблінгові (брат, сестра). Сімейні ролі, опосередковані шлюбом. Сімейні ролі кровної спорідненості. Сімейні ролі за функціями в сім'ї: господар, вихователь, годувальник, організатор. Неформальні родинні ролі. Деструктивні сімейні ролі (обвинувач, миротворець, відволікаючий). Базові функції сім'ї. Традиційні сімейні функції: господарсько-економічна; сексуальна; репродуктивна; освітньо-виховна; рекреативна; регенеративна; комунікативна. Типологія сімей. Нуклеарна сім'я. Типологія сімей: за наявністю та кількістю дітей; за складом подружжя; за характером провідних потреб; за сімейним стажем; за ознакою розподілу влади; за характером розподілу домашніх обов'язків; за соціально-рольовими ознаками. Життєвий цикл сім'ї. основні етапи життєвого циклу сім'ї. Стадії розвитку сім'ї.

Змістовий модуль 2. Проблеми взаємовідносин в сім'ї. Сімейне консультування.

Тема 4. Сімейні конфлікти.

Сімейний конфлікт. Особливості сімейних конфліктів: предмет, причини, динаміка, соціальні наслідки. Види сімейних конфліктів: за джерелом конфлікту; на основі незадоволених потреб подружжя, за ступнем небезпеки для сім'ї, на основі поведінки сторін конфлікту. Мотивація сімейних конфліктів. Причини сімейних конфліктів. Відмінності між щасливими та нещасливими сімейними союзами. Моделі поведінки в сімейних конфліктах. Сімейна сварка. Суперечка. Причини сімейних сварок. Сімейні стреси. Фактори сімейних стресів. Емоційне вигорання. Компоненти емоційного вигорання сім'ї. Неблагополучна сім'я. Проблемна сім'я. Кризова сім'я. Конфліктна сім'я. генералізована ознака сімейних труднощів. Основні ознаки важких сімейних відносин. Ревнощі та сімейна зрада. Поняття ревнощів. Види ревнощів. Типи ревнощів. Сімейна зрада. Мотиви сімейних зрад.

Тема 5. Розлучення та повторний шлюб.

Поняття розлучення. Фактори розлучень. Фази розлучення: обдумування та ухвалення рішення; планування ліквідації сімейної системи; фаза сепарації; період після розлучення. Мотиви розлучень. Фактори ризику розлучення: особистісні фактори; історія створення сім'ї; умови функціонування сім'ї. Повторний шлюб. Види повторних шлюбів: за характером припинення минулого досвіду; за наявністю досвіду шлюбних відносин; за наявністю дітей від попереднього шлюбу; за різницею у віці партнерів. Проблеми, які виникають в повторних шлюбах. Можливі мотиви повторного шлюбу.

Тема 6. Основні психолого-педагогічні моделі взаємовідносин батьків і дітей.

Психолого-педагогічні моделі дитячо-батьківських відносин. Психоаналітична модель сімейного виховання. Психологічний ефект від повсякденних дій батьків по догляду за дитиною. Стадії розвитку дитини. Вплив позитивного та негативного досвіду дитини в сім'ї на її розвиток. Погляди Е.Еріксона на становлення особистості. Роль матері та батька у вихованні дітей за Е.Фроммом. Ключові поняття програми виховання з психоаналітичної точки зору. Основні типи взаємодії в сім'ї (за Е.Берном). Біхевіористична модель сімейного виховання. Необхідність наукового підходу до виховання. Респондентна та оперантна поведінка у виховання (за Б.Ф.Скіннером). Погляди Р.Сіре на виховання дитини. Батьківська поведінка у вихованні (за А.Бандурою). Гуманістична модель сімейного виховання. Завдання виховання батьками своїх

дітей (за Р.Дрейкусом). Основні ідеї виховання (Д.Нельсен, Л.Лотт, Х.С.Гленн). погляди К.Роджерса на виховання дітей. Ефективне особисте спілкування у дитячо-батьківських відносинах (за В.Сатир).

Тема 7. Відносини між поколіннями в родині.

Соціалізація особистості. Мета соціалізації. Сімейне виховання. Види виховання за об'єктом впливу (за К.Юнгом). сторони соціалізації. Основні стадії соціалізації. Поняття ресоціалізації. Фактори соціалізації. Типові небезпеки на етапах соціалізації. Специфіка сімейного впливу на розвиток особистості дитини. Фактори впливу сім'ї на соціалізацію особистості. Напрямки впливу сім'ї на соціалізацію. Батьківське ставлення. Характеристики дитячо-батьківських відносин. Види батьківської влади: авторитету, винагороди, закону, примусу, експерта. Компоненти структури батьківського ставлення: емоційний, когнітивний, поведінковий. Типи батьківського ставлення: безумовно-емоційне прийняття; умовне емоційне прийняття; амбівалентне емоційне прийняття; індиферентне ставлення; приховане емоційне відкидання; відкрите емоційне відкидання. Батьківська позиція. Оптимальна батьківська позиція. Стилi сімейного виховання: авторитетний, авторитарний, ліберальний. Типи негармонійного сімейного виховання за Е.Г.Ейдемiллером: потураюча гіперпротекція, домінуюча гіперпротекція, підвищена моральна відповідальність, емоційне нехтування дитиною, жорстоке поводження, гіпопротекція. Роль батька та матері в сімейному вихованні. Позитивна роль батька. Несприятливі моменти взаємодії матері та дитини. Роль прабатьків та сиблінгів у процесі соціалізації дитини. Функції прабатьків. Функції сиблінгів.

Тема 8. Сімейне консультування.

Особливість сімейного консультування. Предмет сімейного консультування. Мета сімейного консультування. Відмінність сімейного консультування від терапії. Стадії сімейного консультування. Модель професійної консультативної допомоги. Етапи консультативного циклу. Основні етапи сімейного консультування за Л.Б.Шнайдер та Р.Кочюнас. Теоретичні моделі сімейного консультування: психоаналіз (Н.Аккерман, Д.Джексон, Т.Лидз, Н.Пауль, Дж.Фрамо); теорія сімейних систем М.Боуена; біхевіористичний підхід у сімейному консультуванні (В.Джонсон, У.Мастерс, У.Мітчел та ін.); теорія соціального навчіння у сімейному консультуванні (У.Кемплер, В.Сатир та ін.); структурний підхід у сімейному консультуванні (С.Минухин, Б.Розман, Ч.Фишман та ін.); транзактна модель сімейного консультування (Е.Берн); метод стратегічного підходу у сімейному консультуванні (П.Вацлавик, Л.Джексон, К.Маданес, Дж.Хейлі та ін.); раціонально-емоційна терапія А.Елліса. Функції сімейного консультанта: підтримуюча, посередницька, навчальна, розвивальна, інформаційна. Види психологічної допомоги сім'ї. професійна позиція сімейного консультанта. Методи роботи консультанта із сім'єю. Техніки сімейного консультування: спрямовані на зміну поведінки; спрямовані на зміну образів; соціометричні техніки; змішані техніки.